

FRONTEX'İN VAROLUŞSAL KRİZDEN EN ETKİLİ POLİTİKA ARACINA DÖNÜŞÜMÜ

Yüksek Lisans Öğrencisi Muharrem Bayrak

*Karadeniz Teknik Üniversitesi
mhrrmbyrk96@gmail.com*

Öz

11 Eylül terör saldırısı sonrasında güvenlik politikalarının uluslararası sisteme geri dönmesi göçmen sorununun terör sorunu ile ilişkilendirilmesine neden olmuştur. Yaklaşık yetmiş yıllık bir kurumsallaşma sürecine sahip olan Avrupa Birliği'nin sınır güvenliği perspektifinin temelinde, Schengen Antlaşması kazanımlarının korunması bulunmaktadır. AB'nin demokrasi ve özgürlük bileşenleri üzerinden şekillenmesi göçmen sorununa bakışını da etkilemektedir. AB'nin çevre, sağlık, eğitim, göç gibi spesifik alanlarda ajanslar kurarak politika yürütmesi kendi kurumsallaşma sürecinin bir yansımasıdır. Çalışmanın amacı sınır güvenliği konusunda hem stratejik hem de operasyonel anlamdaki birikimi ile AB'nin en etkili ajanslarından biri haline gelen FRONTEX'in süreçler halinde incelenmesidir. FRONTEX'in zaman içerisinde amaçsal ve bütçesel değişimi incelenerek işlevselliğine yönelik tartışmalar analiz edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, FRONTEX, Göç

Giriş

Göçmen ve terör sorunlarının doğal bir sonucu olarak sınır güvenliği hususu AB'nin siyasi gündeminin başlıca tartışmalı konularından biri olmaktadır. 2015 yılındaki mülteci krizi ile doruğa ulaşan mülteci sorunu esasında iç sınırların ortadan kalkması ile vatandaşların hareket serbestliği kazandığı Schengen Antlaşması'na kadar gitmektedir. Schengen Antlaşması'nın kazanımlarından ziyade içeridekiler-dışarıdakiler ayrımını ortaya çıkarmış olması asıl irdelenmesi gereken konu olarak ortaya çıkmaktadır. Esasında göçmen sorunu sadece dış sınırların korunması ile ilişkilendirilemez. Zira 2001, 2004 ve 2005 saldırılarının özellikle Ortadoğu ya da Kuzey Afrika gibi sorunlu bölgelerden gelen kişiler tarafından yapılmış olması göçmen sorununun iç güvenliğe etkisidir. AB'nin uluslararası etkinliğe kavuşan terörizme karşı mücadelesi demokrasi ve insan hakları temellerine oturan kimliği nedeniyle çok daha sancılıdır.

Bu çalışmanın amacı AB'nin sınır güvenliğinden sorumlu ajansı FRONTEX'in etkinliğinin seyrini ortaya koymaktır.

AB'nin sınır güvenliği yaklaşımı, ilk olarak 2005 yılı öncesi dönem ardından 2015 yılına kadar olan dönem ve son olarak 2015 sonrası dönem şeklinde ele alınacaktır. FRONTEx'in varoluşsal bir krizle başlayan kurumsallaşma ve en etkili güvenlik aracına evrilme süreci kurumsallaşma ve işlevsellik temelinde yorumlanacaktır.

1. FRONTEx'İN Ortaya Çıkışı ve İlk On Yılı

Soğuk Savaş'ın bitişi ile uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan iyimser hava etnik ve dini temelli iç çatışmaların uluslararası güvenliğe tehdit oluşturması ile dağılmıştır. Küreselleşmenin üçüncü dalgasının yeni yeni ivmelenmesi ile ortaya çıkan ulusal sınırların görece öneminin azaldığına yönelik anlayış sınır güvenliğinin tekrar önem kazanması ile ortadan kalkmıştır. Son dönemlerde AB'de göç ve terör üzerinden sınır güvenliği ana tartışma konularından biri olsa da sürecin daha önceden başlatılması gerekmektedir. 14 Haziran 1985 tarihinde imzaya açılan ve 26 Mart 1995'te yürürlüğe giren Schengen Antlaşması topluluğun sınırlarını belirginleştirerek *içerdekiler ve dışardakiler* ayrımını yapması ile milat olarak değerlendirilebilir. Schengen Antlaşması sonrasında kişilerin kazandığı Avrupa'ya ve Avrupa içerisindeki hareket serbestliğinin sınırı üye devletlerin fiziksel sınırları ile farklılaşmaktadır. AB içine ya da içindeki hareketin kontrolünün düzenlendiği bir alanla ilgili olan bu tanımlama geleneksel sınır tanımlamasının değişimidir (Guild, 2005'ten aktaran: Williams, 2008: 63).

Avrupa sınırlarının coğrafi, siyasi ve sosyokültürel bir birikimle şekillenmesinde AB entegrasyonunun kurumsallaşmasının payı büyüktür. Esasında Robert Keohane (2011)'a göre kurumlar "davranış rollerini belirleyen, aktiviteyi kısıtlayan ve beklentileri şekillendiren kalıcı ve bağlantılı kurallar dizisi" olarak karşımıza çıkmaktadır. 1991 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile entegrasyonun ekonominin yanında siyasi bir kimliğe de kavuşması, uzun yıllardır devam eden kurumsallaşma anlayışının da bir başarısıdır. Kendi tarihinin de bir parçası olan kurumsallaşma AB'nin sonraki yıllarda *modus operandisi* olmuştur. AB çevre, sağlık, eğitim, teknoloji ve savunma gibi alanlarda spesifik görevleri yerine getirme ve merkezi organlara danışmanlık yapabilmek adına birçok ajans ya da kuruma sahiptir. Kendi tüzel kişiliklerine sahip bu kurumlar tutarlılık gerektiren alanlarda şeffaflığın, uzman görüşün, esnekliğin ve özerkliğin yakalanabilmesi amacını taşımaktadır (European Commission, 2001). Birer politika aracı olarak ortaya çıkan ajanslar kısmi yetki devri ile ortaya çıktığı için meşrulukları da işlevsellikleri ile doğru orantılıdır. AB'nin ajansların amacına yönelik son derece spesifik perspektifi hem işlevselci hem de neo-liberal kurumsalcı yaklaşımın bir tezahürüdür (Wolff & Schout, 2013).

Kurumların davranış ve davranışların sonuçlarını öngörülebilir hale getirdiğine yönelik düşünüş, neo-liberal kurumsalcılar ve neo-realistlerin ortak tespitlerinden biridir (Keohane, 2011: 60).

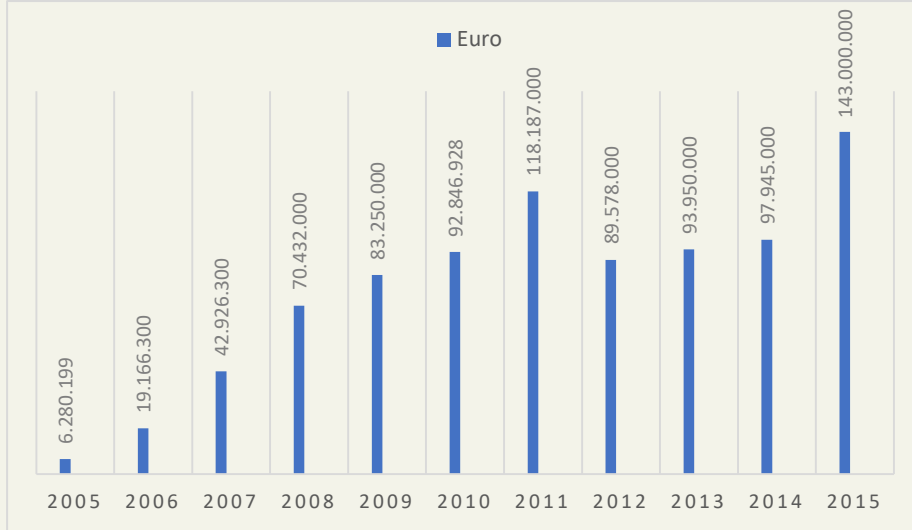
Meşruluk ve işlevsellik sarmalında sıkışarak tartışmalı hale gelen AB ajanslarından biri de *FRONTEX (AB Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi İçin Operasyonel İşbirliği Ajansı)*'tir. FRONTEX, Avrupa Konseyi tarafından dış sınır güvenliği uygulaması olarak 26 Ekim 2004 tarihinde kurulmuştur. Dönemin Avrupa Adalet, Özgürlük ve Güvenlik Komiseri Franco Frattini FRONTEX'in amacına yönelik konuşmasında hiçbir üye devletin büyüyen sorunlara tek başına cevap veremeyeceğini ifade ederken güvenlik algılarının değişimine yaptığı vurgu dikkate değerdir (European Commission, 2005). Bu değişim 11 Eylül saldırısı sonrasında terörizmin uluslararası bir etkinliğe kavuşması ile başlamıştır. Terör çağına girişle birlikte uluslararası siyasette güvenlik politikaları tekrar katılaşmış ve özellikle göçmen sorunu terör ile ilişkilendirilmeye başlamıştır. 2004 Madrid ve 2005 Londra saldırıları sonrasında uzun bir süredir Akdeniz üzerinden kaçak yollarla Avrupa'ya girmeye çalışan göçmenlerin engellenmesine yönelik yoğun çaba harcayan AB, "demokrasiye karşı bir savaş" nitelendirmesi ile sert bir retoriğe geçiş yapmıştır (The President of The European Parliament, 2004).

Tehdit algısındaki değişimin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan FRONTEX'in öncesinde AB sınır güvenliği hususundaki hükümetler arası iş birliğini *Göç, Sınırlar ve İltica Komitesi (SCIFA) ve Uygulayıcı Ortak Birimi* üzerinden yürütmüştür. Amsterdam Antlaşması (1997) ile kurulan SCIFA, konsey çalışma gurubu ve üye devletlerin ulusal güvenlik servisi başkanlarının katılımı ile oluşan yapısı ile göç, sınırlar ve sığınma konularında stratejik yönergeler hazırlamıştır (Wolff & Schout, 2013: 311). Esasında kolluk kuvvetleri, adli ve gümrük makamlarının bir araya getirilerek koordineli çalışması amaçlanmıştır. Her ne kadar üye devletler dış sınırlarının koordinasyonunun sağlanmasında mutabık olsa da çalışma grubunun kurumsal bir Avrupa Sınır Muhafızları Birliğine dönüşümüne yönelik ortak bir mutabakat yakalanamamıştır (Léonard, 2010). Etkinliği göreceli fakat uzun bir uzlaşma kültürünün örneğinin bir öncülü olan FRONTEX, mali, idari ve yasal özerkliğe sahip bir AB düzenleyici kurumu olarak kurulmuştur. Merkezi Varşova'da bulunan FRONTEX'in amacı dış sınırların yönetimi hususunda üye devletler arasındaki operasyonel iş birliğini koordine etmek, ortak eğitim standardı oluşturmak, risk analizi yapmak, sınır kontrolü ve gözetimi için ar-ge çalışmaları yapmak, üye devletlere ilgili konularda destek olmak ve geri

dönüş operasyonlarının organize edilmesidir (Williams, 2008). Konsey, FRONTEX'in kurucu tüzüğünde dış sınırlara ilişkin kara ve deniz sınırları ve bunların havalimanları ve deniz havalimanlarına atıf yapmıştır (Eur-Lex, 2004).

FRONTEX'in tam anlamıyla bir sınır muhafızı birliğine dönüşmeden önceki ilk on yılında en önemli katkısı yıllık olarak yayınladığı risk analizleridir. Kurumun üç ana departmanından biri olan Ortak Operasyonlar'ın (JO) risk analizi biriminde yürütülen çalışma, İcra Direktörüne sunulmakta ve yönetim kurulu değerlendirmesinin ardından onaylanarak sunulmaktadır (COWI, 2009: 7). Üye devletlerin sınırlarındaki eksiklikleri ve aksaklıkları içeren risk raporları yapılacak operasyonların şekillenmesinde son derece önemlidir. Risk raporlamasının bir sonucu olarak FRONTEX'in bütçesi 2005 yılında 6 milyon Euro'nun biraz üzerinde (yönetimsel ve operasyonel) iken 2015 yılında 140 milyon Euro'nun üzerine çıkmıştır. 2015 yılında bütçenin sert yükselişi mülteci krizi ile kurumun Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Kurumuna dönüşmesinin bir sonucudur. Şekil 1'de 2005- 2015 yılları arasında FRONTEX bütçesinin yıllar içerisindeki değişimi gösterilmiştir:

Şekil 1. FRONTEX Bütçesinin Yıllar İçerisindeki Değişimi

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır, FRONTEX, 2005-2015, <https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>

2. 2015 ve Sonrası Dönem: Yeni Kimlik ve Amaçlar

Arap Baharı sonrasında Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki göçmenlerin Akdeniz üzerinden Avrupa'ya ulaşmak istemesi ile başlayan süreç 2015 yılında büyük bir krize dönüşmüştür.

2015 yılında zorunlu yerinden edilmiş insan sayısı 60 milyona ulaştığında bu rakam İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde daha önce görülmemiş bir seviyeydi (UNHCR, 2015: 5). AB, Akdeniz'de yaşanan trajediler ve göçmen dalgasının yaratabileceği tehlikeler karşısında acil önlemlere başvurmuştur. İlk olarak 2016 yılında FRONTEX yetkileri ve amaçları genişletilerek Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı'na dönüştürülmüştür. Yeni bir kimliğe kavuşan FRONTEX'in ana amacı ise *Schengen kazanımlarının korunması* olarak tanımlanmıştır (European Commission, 2016). Yeni FRONTEX'e yeni amaçlarına uygun şekilde iki katı kadrolu olacak şekilde en az 1.500 kişilik yeni sınır muhafızı havuzu oluşturulmuştur. AB'nin sınırlarının daha güvenli hale getirilmesi amacıyla İnsansız Hava Araçları (İHA) dahil birçok akıllı teknolojik araçlar kullanılmaya başlanmıştır (Csernaton, 2018: 175).

2015 sonrasında Avrupa güvenliğinin kilit unsuru haline gelen FRONTEX, üye devletlerinde katıldığı birçok deniz operasyonu gerçekleştirmiştir. Üye devletlerin talebi üzerine bugüne kadar AB tarafından Mare Nostrum, Poseidon, Hera, Andale, Minerva, Hermes, Triton, Themis ve Sophia operasyonları gerçekleştirilmiştir. İtalya Hükümeti tarafından Ekim 2013-Ekim 2014 tarihleri arasında yürütülen Mare Nostrum Operasyonu 114 milyon Euro'ya mal olmuş ve yerini Triton Operasyonu'na bırakmıştır. Kasım 2014- Şubat 2018 tarihleri arasında yapılan Triton Operasyonu ise yerini Themis Operasyonu'na bırakmıştır. Themis Operasyonu tıpkı önceki operasyonlarda olduğu gibi arama ve kurtarma faaliyetlerini barındırdığı gibi, geniş bir kolluk kuvveti desteğine de sahiptir. Operasyon alanları Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Türkiye ve Arnavutluk'u kapsayan Orta Akdeniz'dir (Akkerman, 2019). FRONTEX koordinasyonunda gerçekleştirilmeyen Sophia Operasyonu'nda hem İspanya ve İtalya'nın ulusal güvenlik ekipleri hem de NATO gibi bir askeri örgütün katkı vermesi önemlidir. Poseidon Operasyonu, Ege'deki mülteci akınına karşı Yunan Sahil Güvenliğinin, Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı ile yakın iş birliği ile sınır gözetimi, hayat kurtarma, kayıt ve kimlik belirleme unsurlarını içermektedir. Gemi, devriye botları ve helikopterler ile desteklenen operasyonda Hızlı Sınır Müdahale Ekipleri'nin (RABIT) de konuşlandırılması neticesinde daha fazla göçmenin kayıt altına alınması amaçlanmaktadır (Benedicto, 2019).

Şekil 2. AB'nin Deniz Operasyonları

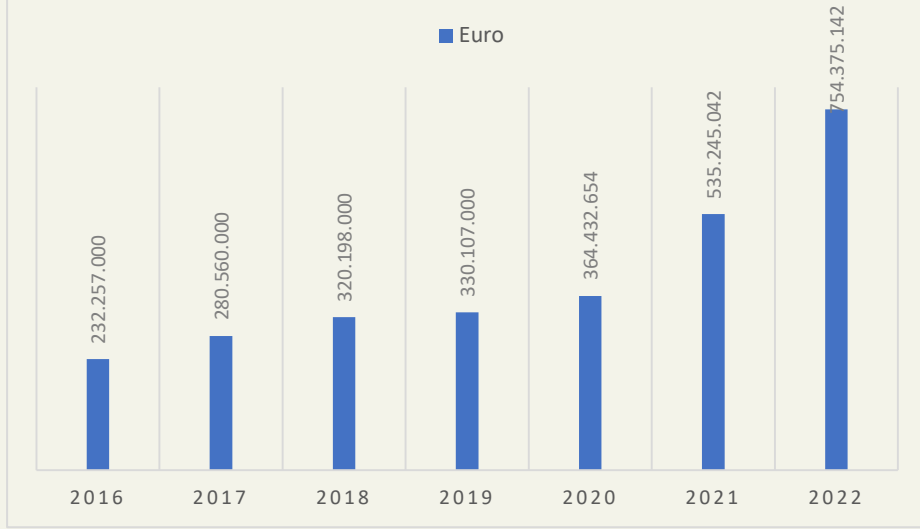

Kaynak: Benedicto ve Brunet, 2018: 24.

2015 sonrasında AB'nin, göçmen sorununa karşı mücadelesinde en etkili operasyonel aracı konumuna gelen FRONTEX, etkinliğinin artmasıyla doğru orantılı olarak önemli bir bütçeye de sahip olmaya başlamıştır. 2015 yılında yaklaşık 150 milyon Euro gibi bir bütçeye sahip olan FRONTEX'in 2022 yılındaki bütçesi 750 milyon Euro'ya ulaşmıştır. Ciddi bütçelerin kuruma tahsis edilmesi tıpkı kurumun ilk on yılında gözlenen işlevsellik tartışmalarını tekrardan gündeme getirmiştir. 2015 sonrasındaki tartışmaların önceki tartışmalardan en önemli farkı ise FRONTEX'in Akdeniz'de yaşanan trajedilerdeki sorumluluğunun ciddi şekilde eleştirilmeye başlanmasıdır. Uluslararası Af Örgütü Haziran-Aralık 2020 tarihleri arasında Evros bölgesinde meydana gelen 21 yeni geri gönderme faaliyetlerinde yaşanan suistimalleri içeren raporunu 2021 yılında yayımlamıştır. Raporla belirtilen 12 vakada göçmenlerin geri gönderilmeden önce uzun bir süre telefon, avukat ve kayıt işlemleri yapılmadan tutuldukları belirtilmiştir. Göçmenlerin hijyenik olmayan bazen su bile bulunmayan hem resmi hem de resmi olmayan gözaltı merkezlerinde zor şartlar altında tutuldukları saptanmıştır. Aynı zamanda Yunan sınır görevlilerinin kimi göçmenlere karşı şiddet uyguladığı hatta işkence ya da insanlık dışı muameleyle varacak davranışlarda bulunduğu ifade edilmiştir (Amnesty International, 2021). Birçok STK'nın benzer raporlar yayımlaması sonucunda kuruma yönelik eleştiriler artmış ve Avrupa Dolandırıcılıkla Mücadele Bürosu (OLAF) FRONTEX'e karşı soruşturma başlatmıştır. Benzer bir soruşturma daha önce Avrupa Komisyonu tarafından Macaristan'a açılmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin, Macaristan'ın sığınmacı ve göçmenlere yönelik kötü davranış sergilediğini raporlaması ile başlayan süreçte FRONTEX, raporları ve çağrıları dikkate almadığı gibi Macaristan'a karşı yürütülen operasyonları ve yasal işlemleri de askıya almıştır. FRONTEX ancak AB Adalet Divanı'nın Aralık 2020'de Macaristan'ın yasaları çiğnediği hükmüne varması ile faaliyetlerini durdurmuştur (Human Rights Watch, 2021).

Şekil 3'te 2016-2022 yılları arasında FRONTEX bütçesinin yıllar içerisindeki değişimi gösterilmiştir.

Şekil 3. FRONTEX Bütçesinin Yıllar İçerisindeki Değişimi

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır, FRONTEX, 2016-2022, <https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>

Sonuç

Avrupa entegrasyonunun kurumsallaşma süreci sadece AB'yi ortaya çıkarmakla kalmadığı gibi aynı zamanda sorunlar karşısında göstereceği davranışları da şekillendirmiştir. Spesifik sorunlar karşısında AB'nin kurumsallaşma mantığı da tam bu noktada devreye girmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemi en çok etkileyen sorunların başında gelen göç ve terör sorunları karşısında AB'nin bir *modus operandi* olarak ortaya çıkan FRONTEX, sancılı bir kurumsallaşma süreci geçirmiştir. İlk on yılında üye devletlerin henüz sınır güvenliğinde birlik nezdinde yetki paylaşımı yapmaya yanaşmaması ile bir nevi varoluşsal krizle boğuşan kurum ancak 2015 mülteci krizi ile tam anlamıyla bir sınır muhafızı kurumuna dönüşebilmiştir. Gerek bütçesel anlamda gerekse kurumsallaşma anlamında FRONTEX, 2015 sonrası dönemde AB'nin en önemli güvenlik aracı konumuna erişmiştir.

Bütçesel ve amaçsal büyüme, ilk on yılında varoluşsal krizle uğraşan FRONTEX'in tekrar sorgulanmaya başlamasına neden olmuştur. Hem üye ülkelerin hem de FRONTEX'in yasal olmayan yöntemlerle göçmenleri geri gönderme faaliyetleri sadece bağlı olduğu AB'yi değil, aynı zamanda uluslararası hukuku da tartışmaya açmaktadır. 1951 yılında kabul edilen

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmesi'nin 33. maddesinde açıkça belirtilen geri göndermeme ilkesine gölge düşürücü faaliyetler BM ve birçok STK tarafından raporlanmış olmasına karşın FRONTEX ancak AB Adalet Divanı'nın karar vermesi ile aksiyon almaktadır. Bu doğrultuda FRONTEX'in ana amacının göçmenlerin arama ya da kurtarılmasından ziyade AB sınırlarından içeriye girmesinin önlenmesi olduğu saptanabilir. Esasında FRONTEX'e yapılan atıflarda içeridekiler-dışarıdakiler ayrımını yapan Schengen'in kazanımlarının korunması hususu bunun en önemli kanıtıdır. Bu nedenle FRONTEX'in varoluşsallığı ve etkinliği Schengen'den ayrı değerlendirilmez.

Kaynakça

- Akkerman, M. (2019). *The business of building walls*. Transnational Institute.
- Amnesty International. (2021). *Greece: Violence, lies and pushbacks-refugees and migrants still denied safety and asylum at Europe's borders*. Amnesty International Ltd.
- Benedicto, A. R. & Brunet, P. (2018). *Building walls: Fear and securitization in The European Union*. Centre Delàs d'Estudis per la Pau.
- Benedicto, A. R. (2019). *Guarding the fortress: The role of Frontex in the militarisation and securitisation of migration flows in the European Union*. Centre Delàs d'Estudis per la Pau.
- COWI. (2009). *Frontex external evaluation of the European Agency for the Management of Operational Cooperation at the external borders of the member states of the European Union final report*.
<https://www.statewatch.org/news/2009/may/frontex-eval-report-2009.pdf>
- Csernaton, R. (2018). Constructing The EU's high-tech borders: FRONTEX and dual-use drones For border management. *European Security*, 27(2), 175-200.
<https://doi.org/10.1080/09662839.2018.1481396>
- Eur-Lex. (2004, 26 Ekim). *Council regulation (EC) no 2007/2004 of 26 October 2004 establishing a European agency for the management of operational cooperation at the external borders of the member states of the European Union*.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32004R2007>
- European Commission. (2001). *European governance a white paper*.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_01_10.

- European Commission. (2005). *Speech/05/667*.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_05_667.
- European Commission. (2016). *Securing Europe's external borders: Launch of the European border and Coast Guard Agency*.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_3281
- FRONTEX. (2005). *Decision of the management board on the budget of the agency for 2005*.
<https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>
- FRONTEX. (2006). *Amending Budget 2006*.
<https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>
- FRONTEX. (2007). *Amended Budget 2007 N2*.
<https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>
- FRONTEX. (2008). *Preliminary Draft Budget 2008*.
<https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>
- FRONTEX. (2009). *Draft Budget 2009*.
<https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>
- FRONTEX. (2010). *Amending Budget 2010 N2*.
<https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>
- FRONTEX. (2011). *Budget 2011*.
<https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>
- FRONTEX. (2012). *Budget 2012*.
<https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>
- FRONTEX. (2013). *Budget 2013*.
<https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>
- FRONTEX. (2014). *Amended Budget 2014 N2*.
<https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>
- FRONTEX. (2015). *Amended Budget 2015 N3*.
<https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>

- FRONTEX. (2018). *Budget 2018*.
<https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>
- FRONTEX. (2021). *Budget 2021* *VOBU*.
<https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>
- FRONTEX. (2022). *Budget 2022* *VOBU*.
<https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/?category=budget>
- Guild, E. (2005). *Danger: Borders under construction: Assessing the first five years of border policy in an area of freedom, security and justice*. Centre for European Studies.
- Human Rights Watch (2021, Haziran 23). *Frontex failing to protect people at EU borders stronger safeguards vital as border agency expands*.
<https://www.hrw.org/news/2021/06/23/frontex-failing-protect-people-eu-borders>.
- Keohane, R. (2011). Neoliberal institutionalism. In C. W. Hughes & L. Y. Meng (Ed.), *Security studies a reader*, (157-165), Routledge.
- Léonard, S. (2010). EU border security and migration into the European Union: FRONTEX and securitisation through practices. *European Security*, 19(2), 231-254.
<https://doi.org/10.1080/09662839.2010.526937>
- The President of The European Parliament. (2004, Mart 25). *Speeches*.
https://www.europarl.europa.eu/former_ep_presidents/president-cox/speeches/en/sp0082.htm
- UNHCR. (2015). *World at war*.
<https://www.unhcr.org/556725e69.pdf>.
- Vaughan-Williams, N. (2018). Borderwork beyond inside/outside? Frontex, the citizen-detective and the war on terror. *Space and Polity*, 12(1), 63-79.
<https://doi.org/10.1080/13562570801969457>
- Wolff, S. & Schout, A. (2013). Frontex as agency: More of the same? *Perspectives on European Politics and Society*, 14(3), 305-324,
<http://dx.doi.org/10.1080/15705854.2013.817809>.